

ORIGINALNI NAUČNI RAD

DOI: 10.5937/reci1912039V

UDC: 811.163.41'373.21/.23:81'373.6

Žarko B. Veljković*

Srpski naučni centar, Beograd

„SKLAVKO“ ILI SLAVOČ, UŽICA ILI UŽICE?

Sažetak: Užička gradska vlast je malen trg ispred gradske kuće nazvala *Sklavkov plato* i svečano ga otvorila 09. 10. 2017, na godišnjicu prvog pomena grada Užica u istorijskim izvorima. Naime, „Sklavko“ je prvi Užičanin koji se – uz ime svog rodnog mesta – u istorijskim izvorima pominje, i to u jednoj potvrdi o pozajmici novca za zalog, sklopljenoj u Dubrovniku 9. 10. 1329, gde se veli: „Mila, žena „Sklavka“ iz Užica“. U kapitalnom *Rečniku ličnih imena kod Srba* ne postoji srpsko ime „*Sklavko*“, niti ijedno ime na *Skl-*, ni muško, a ni žensko, a sâm pomen je na srednjovekovnom latinskom i glasi: *Mila, uxor de Sclavoco de Usiça*, „Mila, žena Slavoča, iz mesta po imenu *Užica*“, pri čemu na prvi pogled vidimo da se u tumačenju muškog imena *Sclavocus* previdelo središnje *-o-*, tj. srpski sufiks *-oč* (na lat. *-ocus/-oçus/-oç/-ocius/-otius/-oçius/-ozius*). Stoga – preciznosti radi – ime trga ispred užičke gradske kuće valja iz *Sklavkov plato* promeniti u *Slavočev plato*, a „*Sklavko*“ u *Slavoč*. Razmatra se i prvi pomen grada Užica u istorijskim izvorima, koji glasi u množini *Užica*, kao i etimologija samog naziva.

Gljučne reči: Užice, Sklavkov plato, ime Slavoč (*Sclavocus*), Užica (*Usiça*), *užice „mali meandar“, reka Đetinja.

* saphousatthis@gmail.com

UVODNE NAPOMENE

Nedavno su nam naučnu pažnju privukli naslovi u dnevnim listovima *Novosti*, *Blic* i *Danas*: „Užice na savet akademika dobilo Sklavkov plato“ (Janković, 2017, str. 23), „Sklavko i Mila se razveli nakon sedam vekova: trg u Užicu poneo ime po ‚najstarijem‘ sugrađaninu“ (V. L., 2017, str. 12), odnosno „Užičani dobili ‚Sklavkov plato‘“ (Kovačević, 2017, str. 23). Tu smo saznali da je užička gradska vlast na inicijativu akademika SANU Ljubomira Simovića, rođenoga Užičanina, malen trg ispred gradske kuće nazvala *Sklavkov plato* i svečano ga otvorila 09. 10. 2017, na godišnjicu prvog pomena grada Užica u istorijskim izvorima, što je hvale vredno i u duhu negovanja stare srpske istorije.

„SKLAVKO“ ILI SLAVOČ?

Naime, pomenuti „Sklavko“ prvi je Užičanin koji se – uz ime svog rodnog mesta – u istorijskim izvorima pominje, i to ne nekom većom zaslugom, već samo kao muž svoje žene – zajmodavca u jednoj „zadužnici“, tj. potvrdi o pozajmici novca za zalog, sklopljenoj u Dubrovniku 9. 10. 1329, gde se veli: „Mila, žena ‚Sklavka‘ iz Užica“. Dakle, u ovoj potvrdi o pozajmici novca za zalog „Sklavko“ služi jedino za identifikaciju svoje žene (Tomović, 1989, str. 117–173; Simović, 2002; Janković, 2017, str. 23), kako je to i bio nekad običaj u našoj starini – devojka bi do udaje bila identifikovana po očevom, a po udaji po muževljevom imenu, odnosno imenu i prezimenu (Šimunović, 1985, str. 35), ako je muž imao prezime.¹

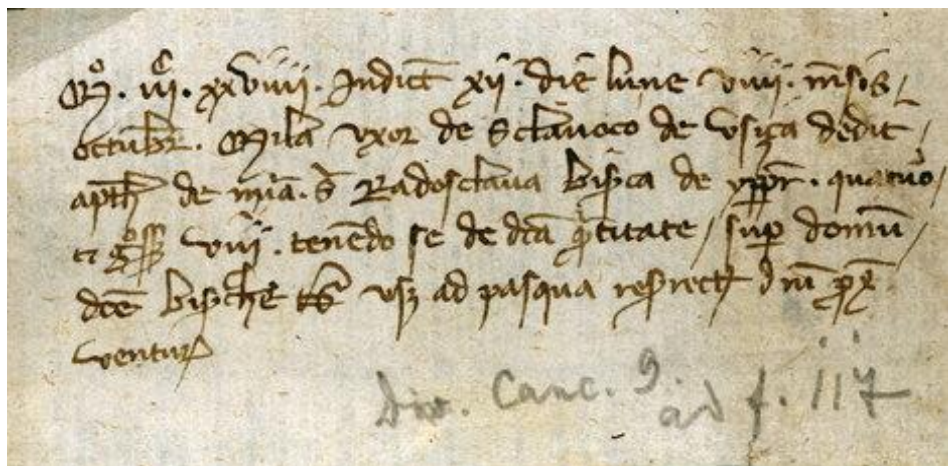
Protiv jednog ovakvog nesavremenog imenovanja žene, tek prema imenu muža, pobunio se lokalni opštinski Savet za ravnopravnost polova, zahtevajući da se plato nazove *Milin i Sklavkov plato*, tim više što je u pomenutoj potvrdi o pozajmici novca za zalog glavni akter (tj. ona koja drži novce i zajmi za zalog) upravo Mila, a ne „Sklavko“. Lokalna Komisija za imenovanje trgova i ulica odbacila je ovaj zahtev (Janković, 2017, str. 23; V. L., 2017, str. 12; Tomović, 1989, str. 117–173), što smatramo da je s pravom učinjeno, iz dva razloga: 1) Ne možemo projektovati sadašnje stanje na prošlost. To je paraistorijski i spada pod *istorijski inženjering*. Kako je nekad bilo – nažalost ili na radost – bilo je, i ostavimo to nekad da u prošlosti i počiva. 2) Mila

¹ Prezimena su se, naime, tek docnije pojavila, a tvorena su od imena, nadimka ili apelativa (nazvanja) oca, odnosno zaslužnoga pretka, rede majke, odnosno zaslužne pretkinje (Šimunović, 1985, str. 13, 14–16).

u dokumentu nije eksplicitno pomenuta kao Užičanka, već samo njen muž „Sklavko“ (Tomović, 1989, str. 117–173; Janković, 2017, str. 23; V. L., 2017, str. 12; Kovačević, 2017, str. 23), što sve čak može pretpostavljeno značiti i da je dotična Mila bila bogata dubrovačka naslednica ili udovica koja se udala za dotičnog „Sklavka“ iz Užica. To bi bio brak između Dubrovčanke/Raguzejke, jezički posrbljene Romanke koja je govorila i raguzejski romanski, ili, pak, (ne)raguzeizovane Srпкиnje i Srbina, gde su oba supružnika govorila isti jezik, starosrpski, jedino što je Mila najverovatnije bila katolikinja, a „Sklavko“ pravoslavac (up. Rešetar, 1894, str. vii; Đerić, 1914, str. 30–34; Pucić, 1858, str. 99), pri čemu je na venčanju jedno od njih moralo da promeni veru, verovatno jer se oženio bogat(ij)om ženom – „Sklavko“, pravoslavnu u katoličku. No, to sve ostaje pretpostavka dokle se Milin i „Sklavkov“ identitet precizno ne utvrde u dubrovačkim srednjovekovnim dokumentima.

Takođe, izvesni užički intelektualci zamerili su da je ime „*Sklavko*“ plod greške u pisanju dubrovačkih čata jer [...] ovo ime, baš kao ni danas, nije postojalo ni pre sedam vekova” (Janković, 2017, str. 23). Svi užički istoričari, članovi „Društva istoričara Užica“, zamerili su da je „pitanje da li je to bio pravi prevod, *Sklavko* ili *Slavko*“ (Z. G., 2017, str. 9), a i reč je o mužu „žene koja je izdala menicu koja je bila zelenaška menica 14. veka“ (Tomović, 1989, str. 147) (jer reč je o zalogu *kuće*). Pri tom, niko od užičkih istoričara niti je stručno konsultovan, niti učestvovao ili hteo nadalje da učestvuje u Komisiji za imenovanje trgova i ulica (pošto struka *nije* bila uvažena) (Z. G., 2017), dok se gradonačelnik Užica snašao na otvaranju Sklavkovog platoa, pa je pomalo iracionalno-pesnički rekao: „Iako je [ime] neobično, i iako je [to] ime *Sklavko* teško izgovoriti, to ime je užičko, samo užičko i ničije više. Sklavko, dobrodošao kući, posle 688 godina.” (Kovačević, 2017, str. 23).

Uputili smo se tim tragom i proverom u kapitalnom delu *Rečnik ličnih imena kod Srba* utvrdili da ne postoji srpsko ime „*Sklavko*“, niti ijedno ime na *Skl-*, ni muško, a ni žensko (Grković, 1977, str. 179, 305). To nas vraća na gornje zamerke, koje se ispostavljaju kao put ka tačnom rešenju pošto pomenuta potvrda o pozajmici novca za zalog nije napisana na starosrpskom, već na srednjovekovnom latinskom, i to na pisanoj gotici (odnosno gotičkom kurzivu), a ovaj dokument (Sl. 1) u dubrovačkom arhivu pronašao je akademik SANU Sima Ćirković.

Slika 1. Dubrovačka potvrda o pozajmici novca za zalog od 9. 10. 1329, gde se prvi put pominju Užice i Užičanin „Sklavko“

U njemu, u sredini drugog reda stoji otprilike: *Μηλα Vxor de Sclavoco de Vliça*, tj. (savremenim pismom i ujednačenim pravopisom) „Mila, uxor de Sclavoco de Usiça“ (Tomović, 1989, str. 117–173; Fond *Diversa Cancellariae*, ad f. 117; Novak, 1952, str. 241, 242), što bi u srpskom prevodu bilo „Mila, žena Slavoča, iz mesta po imenu Užica“, pri čemu na prvi pogled vidimo da se u tumačenju muškog imena *Sclavocus* previdelo središnje -o-, tj. srpski sufiks -oč (na lat. -ocus/-oçus/-oç/-ocius/-otius/-oçius/-ozius) jer npr. **Bratoç* (prema romaniz. prez. *de Bratoçe*), *Dobrocus/Dobroçus/Dobroç/Dobrocus/Dobroçius/Dobroçius/Dobrozius*, *Marcoç/Marcotius/Marcoçius/Marchozius*, *Marocus/*Maroç* (prema ž. *Maroça*), *Michocius/Michoçius*, *Radocius*, *Ti[c]oç/[Ti]cocius/Ticoçius (Tichoçius)/Ticozius* stoje za *Bratoč*, *Dobroč*, *Markoč*, *Maroč*, *Mihoč*, *Radoč*, *Tihoč* (Jireček, 1904, str. 28, 45, 70; Lučić, 1984, str. 390, 397, 405; Lučić, 1988, str. 346; *Monumenta Ragusina II*, 1882, str. 402, 403, *Monumenta Ragusina III*, 1895, str. 359, 367; Gelcich, 1896, str. 272, 274, 279, 284; Gelcich, 1897, str. 93, 97, 124; Tadić, 1935, str. 361, 368; Stipišić, 1981,

str. 738), dok se srpski završetak ili sufiks *-ko* (sâm ili kao deo složenijih sufiksa) beleži latinskim *-cus/-chus/-g[c]hus/-icus/-ichus/-igchus*.²

Zašto pišu *Sclavocus* sa *-Scl-?* Zato što srednjovekovni latinski obično umeće u koren slovenskih reči *Словѣнинъ* i *Словѣньскъ(ѹ)*, te svih od njih nastalih reči u starosrpskom i srpskom, suglasnik *k* pa piše (uz zamenu slovenskog *o* glasom *a*) – *Sclav-*, povodeći se čisto u pisanju (i izgovoru) za Grcima, pošto srednjovekovni grčki obavezno umeće tu suglasnik *θ* ili *κ* lakšeg izgovora radi,³ pa piše (uz zamenu slovenskog *o* glasom *a*)⁴ – *Σθλαβ-*, odnosno *Σκλαβ-* (*Σκλαβ-*). Otud imamo sr. lat. *S(c)lavus* „Sloven“, *S(c)lavus*, *Sclavonicus*, *Sclavonescus*, *Sclavonicalis* „slovinski“, tj.

² U npr. *Andruscus/Andruschus*, *Biticus*, *Bojchus*, *Bolchus*, *Boscus*, *Bosigchus/Bosig[c]hus/Bosig[c]hus*, *Bositchus*, *Bratcus/Braticus*, *Braycus (Brajcus)/Braychus*, *Butcus/Butichus*, *Crancus*, *Craycus*, *Dabraycus*, *Dapchus*, *Dimcus/Dimchus*, *Dobercus/Doberchus*, *Dobretchus/Dobreticus*, *Drascus/Draschus*, *Francus/Franchus*, *Gavchus*, *Goycus*, *Ivancus*, *Jacopcus*, *Jufchus*, *Jurcus*, *Liupicus*, *Marcus/Marchus*, *Marinchus*, *Maruscus*, *Matchus*, *Milactichus (Milactichus)*, *Milatus/Milatchus/Millaticus*, *Milcus/Milchus*, *Mircus/Mirchus*, *Miserchus*, *Nifficus*, *Pavluscus/Pavluschus*, *Perveticus*, *Petchus/Pettichus*, *Radoychus*, *Poverschus*, *Pribetchus*, *Pribitchus*, *Pripicus/Pripchus*, *Radenchus*, *Radetchus/Radeticus*, *Radoychus*, *Ratcus/Ratchus/Rattichus*, *Radcus/Radichus*, *Ruscus/Ruschus*, *Sanchus*, *Sencus/Senchus (Semchus)*, *Simchus (Symchus)*, *Sramcus*, *Stancus/Stanchus/Stang[c]hus/Stanicus/Stanichus*, *Stanojcus*, *Stepcus/Stepchus*, *Stipicus*, *Stoycus/Stoychus*, *Tomcus/Tomchus*, *Toncus/Tonchus*, *Tvertcus/Tvertchus/Tvertichus*, *Tverdicus*, *Valcus/Valchus*, *Velcus*, *Veselcus/Veselchus (Vesselchus)*, *Veseochus*, *Vitcus/Vitchus*, *Vlatcus/Vlatchus/Vlaticus*, *Vraticus/Vraticus*, *Zivcus*, *Çivcus/Çivchus (Civcus/Civchus)*, *Givcus/Givchus*, *Zveticus*, *Sfietchus*, *Çanchus*, *Çonchus*, *Çuncus* stoje za *Andruško*, *Bitko*, *Bojko*, *Boljko*, *Boško*, *Boško*, *Božko*, *Božitko*, *Bratko*, *Brajko*, *Butko*, *Hranko*, *Krajko*, *Dobrojko*, *Dapko*, *Dimko*, *Dobro*, *Dobretko*, *Draško*, *Franko*, *Gavko*, *Gojko*, *Ivanko*, *Jakopko*, *Jovko*, *Jurko*, *Ljupko*, *Marko*, *Marinko*, *Maruško*, *Matko*, *Milačko*, *Milatko*, *Milko*, *Mirko*, *Mizerko*, *Nifko*, *Pavluško*, *Prvetko*, *Petko*, *Pirko*, *Površko*, *Pribetko*, *Pribitko*, *Pripko*, *Radenko*, *Radetko*, *Radajko*, *Ratko*, *Radko*, *Rusko*, *Sanko*, *Senko*, *Simko*, *Sranko*, *Stanko*, *Stanojko*, *Stepko*, *Stipko*, *Stojko*, *Tomko*, *Tonko*, *Tvrtko*, *Tvrdo*, *Valko*, *Veljko*, *Veselko*, *Veseoko*, *Vitko*, *Vlatko*, *Vratko*, *Živko*, *Dživko*, *Đivko*, *Cvetko*, *Cvjetko*, *Džanko*, *Džonko*, *Džunko*, a ime *Slavko* i od njega izvedeno prezime/patronim *Slavković* piše se – *Slavcus/Slavchus* i *Slavcovich (Slafcovich)* (Lučić, 1984, str. 385, 388, 395, 396, 403, 406, 408–410; Lučić, 1988, str. 346, 350, 354, 362, 364, 366; Kurtović, 2010, str. 98; Dinić, 1957, str. 107; Dinić, 1967, str. 242–244, 249–254, 256–261; *Monumenta Ragusina I*, 1879, str. 296, 303, 306; *Monumenta Ragusina II*, 1882, str. 384, 386, 390, 394, 398, 399, 401, 402, 405, 406, *Monumenta Ragusina III*, 1895, str. 361, 363, 364, 366; Gelcich, 1896, str. 267–270, 272, 274, 275, 277–281, 284–288; Gelcich, 1897, str. 136, 230, 394, 412, 414, 415, 419, 429, 436, 444, 446, 447; Tadić, 1935, str. xxiii, xxxv, 47, 83, 145, 174, 252, 254, 277, 311, 320, 321, 362, 366; Smičiklas, 1911, str. 666).

³ To je zato što je srednjovekovni grčki njemu tada fonetski teško ostvarivu grupu *σλ* uklanjao umetanjem protetičkog *θ* ili *κ* (Skok, 1973, str. 282).

⁴ To je zato što je slovensko kratko *o* dugo vremena bilo otvoreno, odnosno vuklo u izgovoru na *a*, te otud njegova najobičnija transkripcija glasom *a* u stranim jezicima (Ivšić, 1970, str. 60).

srpski (jezik i ćirilčko pismo)“, *Sclavicus* „slovinjski“, tj. slovenačkokajkavski“, odnosno srv. grč. Σθαύβος, Σκλάβος, Σκλαβηνός (Σκλαυηνός), Σκλαβινός „slovenski; Sloven“, Σκλαβικός, Σκλαβινικός „slovenski“, Σκλαβησιανοί „Sloveni u Grčkoj“ (docnije dopola pogrceni) (Kostrenčić, Gortan i Herkov, 1973, str. 1055, 1093; up. Ivić, 1991: 219; Kukuljević Sakcinski, 1868, str. 312–18; Sophocles, 1900, str. 987, 995; Skok, 1934, str. 91–103). U tom maniru, srednjovekovni latinski umetne i u koren slovenske i starosrpske i srpske reči *slava* suglasnik *k*, pa i tu piše *sclav-*, te otud imamo srv. lat. *Brat[os]clavus* (1335) za srpsko ime *Bratoslav*, srv. lat.-ital. *Voisclavo* (1361) za srpsko ime *Vojislav*/(?) *Vojslav*, srv. lat. *Goysclavich* (1338) za srpsko prezime/patronim *Gojslavić*, srv. lat. i srv. lat.-ital. *Pervos(c)laviz* (1356) za srpsko prezime/patronim *Prvoslavić*, srv. lat. *Tolisclavi* (1357) za srpski (?) patronim *Tolislavić* (Ljubić, 1868, str. 464; Ljubić, 1872, str. 54, 337, 351; Ljubić, 1874, str. 41). Isto tako, i u tekstu same ove potvrde o pozajmici novca na zalog ima zapisano *Radosclava* (1329) za srpsko ime *Radoslava* (Tomović, 1989, str. 117–173)!

Iz svega izloženog jasno je da je ime prvog Užičanina pomenutog u istorijskim izvorima ne „*Sklavko*“, nego – *Slavoč*. To nam potvrđuje i *Rečnik ličnih imena kod Srba* na osnovu kojeg možemo zaključiti da je ime *Slavoč* srpsko ime tvoreno od korena *slav-*, preciznije od (skraćenog) imena **Slavъ*, skraćenoga od (dvoosnovinskog) imena na *Slav-* poput *Slavoljub*, *Slavomir*, *Slavogost*, *Slavorad*, *Slavoslav* i sl., i (danas zastarelog) sufiksa *-oč* (Grković, 1977, str. 64, 118, 134, 139, 147, 167, 169, 180, 194). Stoga – preciznosti radi – ime trga ispred užičke gradske kuće valja iz *Sklavkov plato* promeniti u *Slavočev plato*, a ‘*Sklavko*’ u *Slavoč*, dok se ova nenamerna greška još nije među ljudima ukorenila.

O TOPONIMU UŽICE

Prvi pomen grada Užica i njegovog naziva u istorijskim izvorima glasi, kako smo videli gore, *Užica*, a ako se uporedi sa današnjim nazivom *Užice*, mislim da možemo pretpostaviti da je ime grada Užica isprva glasilo u množini *Užica* (up. Loma, 2007, str. 446) i menjalo se kao danas ime sela *Kremna* u istome kraju, odnosno predeo kod Splita *Poljica*. Dakle, danas bi se (da tako glasi) menjalo: **Užica*, **Užicâ*, **Užicima*, **Užica*, **Užica*, **Užicima*, **Užicima*, a nekada se (u starosrpskom) menjalo: *Оужица*, **Оужиць*, **Оужицель*, **Оужица*, **Оужица*, **Оужици*, **Оужицихъ*. Potom je prešlo u jedninu *Užice*, kako se i danas menja, za šta treba uporediti ime mesta *Košjerići* u tom kraju koje je prešlo u jedninu, pa počelo da glasi, kao i danas, *Košjerić*, i to zbog jednog prostog razloga – naselje je jedno, a njegov naziv, ako je u množini,

ponegde kao da označava više (jedinki) nečega, te tako dolazi do diskrepancije. Jezik to rešava prebacivanjem naziva naselja iz množine u jedninu (Loma, 2013, str. 274).

A šta bi značilo to izvorno *Užica*? Etimologija koju lično možemo dati jeste sledeća. Izvorni toponim *Užica* značio bi „predeo gde ima više (jedinki) onog što se zove **užice*, kao što i (čakavsko) hrv. *Poljica* znači „predeo gde ima više (jedinki) onog što se zove *poljice*“. *Poljice* jeste „malo polje; polješće“, tj. starinska umanjenica od *pòlje*, odnosno reč odmilja za *pòlje*, a gradila se dodavanjem sufiksa *-ice* na reči na *-e* srednjega roda. Tako su takođe građene i naše (isto danas zastarele) reči *cvěčice*, ijek. *cviječice* „malo cveće; cvećašće“ od *cvěće*, ijek. *cvijeće*, *zdrâvljice/zdravljice* „zdravlješće“ od *zdrâvlje*, *imanjice* „malo imanje; imanjec“ od *imánje*, kao i *prúčice* „malo pruce; prucešće“ od *prúće* (Bošković, 2000, str. 271, 272; Stevanović i dr, 1967, str. 291, 446, 447; Stevanović i dr, 1971, str. 670; Stevanović i dr, 1973, str. 274; Stevanović i dr, 1976, str. 769). Vidimo, gramatički, da je u predelu današnjeg Užica nekada bilo više (jedinki) onog što se zove **užice*, što je, dakle, starinska umanjenica od *uže*, kako nam to svedoči i staroruska reč *ужуце* i bugarska *въжуце* (*Slovar' cerkovno-slavjanskogo i ruskogo jazyka*, 1847, str. 331; Bošković, 2000, str. 271). Pri tom, da je u tom predelu nekada postojala ova i ovakva starinska umanjenica, svedoči nam i naziv polja *Poljice* (u selu Gorjani) u okolini Užica (Titovo Užice, 1970). Očito da ova reč **užice* nije značila „malo uže“, već je morala imati i neko dodatno, starinsko značenje, u ovom slučaju „uže oko struka, pojas“ (*Slovar' cerkovno-slavjanskogo i ruskogo jazyka*, 1847, str. 330; Sreznevskij, 1912, str. 1163), i to u geografskom smislu, tj. ono kada reka *čini pojas*, „krivuda preko nečeg“, odnosno „pravi meandre (petljice)“ (Stevanović i dr, 1971, str. 614), kako sam o tome pre koju godinu i pisao u *Užičkoj nedelji* (Veljković, 2009, str. 22; up. i Loma, 2007, str. 446). Naime, u predelu od Starog grada u Užicu, odnosno Užičkog grada, pa nadalje, reka Đetinja čini nekoliko malih „pojaseva“, meandara (Maksimović i Vojnović, 2017, str. 41, 42, 64; Kuzović, 2018, str. 196, 197; Titovo Užice, 1970), odnosno (reklo bi se starinski) **užicâ*, pa je po tome i ceo predeo dobio ime *Užica*, a po tom predelu i mesto, potom tvrđava, odnosno grad koji je na njemu nikao.⁵

⁵ Što se tiče dosadašnjih etimologija naziva grada Užica drugih kolega, naš vodeći etimolog, akademik Aleksandar Loma (SANU) veli da se naziv ovog grada, *Užice*, javlja isprva u množini *Užica*, i da je njegova etimologija nejasna, naime:

U Češkoj ima naizgled podudaran toponim *Úžice*, ali on se tumači kao patronimsko obrazovanje od nadimka *úž* ‚zmija belouška‘, tako da bi njegov srpski ekvivalent glasio **Užiči*. Moglo bi se pomišljati na komparativ *uži*, jer je tamošnja tvrđava podignuta na mestu, gde se, idući uzvodno, dolina Đetinje sužava u klisuru, ali i za takvo obrazovanje nedostaju paralele.” (Loma, 2007: 446)

Za sâm kraj, reč-dve o akcentu reči *uže* i *Užice* (Veljković, 2009, str. 22). Reč *uže* se u svôm jezičkom razvoju javlja u dve (gramatičke) promene i sa tri ili četiri akcenta, odnosno u nekoliko akcenatskih podtipova promene. U starini (i danas zastarelo) – *úže* s genitivom *úža* (Gluhak, 1993, str. 659; Stefanović-Karadžić, 1898, str. 796), te prelaskom u sličnu promenu – *úže* s genitivom *úžeta*, što je savremen oblik, i (jedini) književan/normiran (Vujanić i dr, 2011, str. 1347). Takođe, nekad i – *úže* s genitivom **úžeta* (Stevanović, 1986, str. 229, 230). U starijem razvoju (prema *úži*, komparativu prideva od istoga korena, i sličnog značenja, ili, pak, krateći se u kratkosilazni akcentat poput *kráva* > *krǎva*) – *úže* s genitivom *úžeta*, kako je po zapadnim krajevima srpskoga jezika i npr. u Čačku (Gluhak, 1993, str. 659; Belić, 1969, str. 161; V. Šljivić, lična komunikacija), ali ovaj akcentat ipak nije književan/normiran. U mlađem razvoju – *úže* s genitivom **úžeta* (prema npr. *práše* s genitivom *prǎseta*) (Stevanović, 1986, str. 229), odakle ujednačavanjem akcenta u govoru ovih krajeva, zlatiborskom govoru – *úže* s genitivom *úžeta* (M. Janković, lična komunikacija), što takođe nije književan/normiran akcentat.

Otuda i dugosilazni akcentat u zlatiborskom, lokalnom obliku naziva grada – *Ūžice*, dok u dobrom delu Srbije i po zapadnim krajevima srpskoga jezika čujemo kratkosilazni akcentat – *Ūžice* (C. Lozo, lična komunikacija; autor). Pošto se kratkosilazni akcentat ove reči može čuti u većem delu istočnohercegovačkog, kao i u šumadijsko-vojvođanskom dijalektu (a oni su uzeti za osnovicu srpskog književnog/normiranog jezika), pri tome odgovara i normiranom obliku *úžād* (Stevanović i dr, 1976, str. 435; Vujanić i dr, 2011, str. 1347), stari je pravopis srpskog

Međutim, Radosav Bošković razotkriva da su deminutivi na *-ice* od reči na *-e* srednjega roda, preciznije (i isprva) od kolektiva na *-bje* srednjega roda, imali izvorni oblik na *-bъjъe*, što je fonetski dalo *-īce* (kasnije i, pokraćeno, *-ice*), dok je jotovan/umekšan suglasnik umetan sekundarno, analogijom prema sekundarnom obliku na *-ē* kolektiva na *-bje* srednjega roda od kojeg se izvođenje isprva i vršilo, pri čemu se oblik na *-ūūe/-ūūe* shvatao kao deminutiv/hipokoristik perintegriranim sufiksom *-ūūe/-ūūe* od sekundarnog oblika kolektiva na *-ē*, na primeru: *nrŷtъje* > **nrŷtъjъe* > **nrŷtūūe* (pa prema *nrŷm[ъ]je* > *nrŷhē*) > **nrŷhūūe* i **nrŷhūūe* > **nrŷhūūe* i *nrŷhūūe* (shvaćeno kao deminutiv/hipokoristik sufiksom *-īce/-ice* od *prŷće*) (Bošković, 2000, str. 271, 272). Iz tog razloga, mi možemo pretpostaviti ili – fonetski – *уже* > **ужъje* > **ужъjъe* > **ужуūe* > mn. *Užica* > jd. *Užice* [za čim nema, preko nepostojećega kolektiva **уж(ъ)je*, ikakve potrebe posezati], ili, pak – perintegracijom – *uže* > **užice* > mn. *Užica* > jd. *Užice*, pri čemu na izvođenje od *uzak* ni ne pomišljamo jer bi – fonetski – *uzak* > **узъje* > **узъjъe* > **узуūe* > mn. **Užica* > jd. **Užice* bilo nemoguće [uz to bi moralo i ostati sa *-z-* jer se *-ž-* ne bi moglo umetnuti iz kolektiva **уз(ъ)je* pošto bi on i u sekundarnom obliku glasio bez *-ž-*, **uzje*], a niti oblik **uzice*/**Užica*/**Užice* uopšte postoji, dok bi, sa druge strane – perintegracijom – *uzak* > **uze* > **uzice* > mn. **Užica* > jd. **Užice* bilo sasvim gramatički i leksički nemoguće. U smislu svega ovde iznesenog, jedino (realno) moguće izvođenje je – perintegracijom – *uže* > **užice* > mn. *Užica* > jd. *Užice*.

(„srpskohrvatskog“) jezika u vreme SFRJ normirao prvenstveno taj akcenat – *Ūžice*, ali je paralelno normirao i dugosilazni akcenat po izvesnom automatizmu poštujući lokalni izgovor zato što i zlatiborski (kriptojekavski) govor spada u istočnohercegovački dijalekat, pa stoga i – *Ūžice* (Aleksić, Vuković i Hraste, 1960, str. 757). Ipak, stari je pravopis time sam sebi protivrečio jer akcenatski podtip promene *uže* s genitivom *užeta* – nije normirao, već samo, kao i danas, *uže* s genitivom *užeta* (Stevanović i dr, 1976, str. 436). Možemo reći da se u sadašnjoj, novijoj normi srpskog jezika po ovim pitanjima ništa (zvanično) nije promenilo, jedino što se teži da se normira samo kratkosilazni akcenat, dakle samo – *Ūžice* (Šipka, 2010, str. 1177). Isto tako, ako je kratkosilazni akcenat u akcenatskom podtipu promene *uže* s genitivom *užeta* rezultat kraćenja dugouzlaznog u kratkosilazni akcenat (poput *kráva* > *kràva*), trebalo bi onda i njega dodatno normirati, pored već (otpre) normiranoga *uže* s genitivom *užeta*.

Takođe, pored uobičajene, i književne/normirane, pravilne promene (*to*) *Užice*, (*iz*) *Užica*, ... (*u*) *Užicu*, u jednom delu Srbije čuje se i nepravilno (*te*) *Užice*, (*iz*) *Užicâ*... (*u*) *Užicama*, što je jednako nepravilno kao kad bismo umesto (*to*) *Lebane*, (*iz*) *Lebana*... (*u*) *Lebanu* rekli (*te*) *Lebane*, (*iz*) *Lebanâ*... (*u*) *Lebanama*. Pravopis tu jasno preporučuje: „*Užice* : (*u*) *Užicu* – bolje nego *Užice* : (*u*) *Užicama*“ (Pižurica, Pešikan i Jerković, 2010, str. 475; Aleksić i dr, 1960, str. 757), dok *Normativna gramatika srpskog jezika* precizno propisuje: „Imenica *Užice* ima samo jedninu. Zato nije ispravno *u Užicama*, nego *u Užicu*.“ (Piper i Klajn, 2013, str. 58).

ZAKLJUČNE NAPOMENE

U ovome radu dat je stručan odgovor iz ugla klasičnog filologa i paleografa, kao i srpskog jezikoslovca sa izvesnim etimološkim iskustvom – je li se srednjovekovno latinsko ime *Sclavocus* (1329) uopšte i moglo pročitati kao „Sklavko“. Odgovor je na oba pitanja negativan, a proizlazi iz iskustva u odgovarajućim naučnim oblastima, kao i iscrpnog poznavanja obimne užestručne literature i izvora. Upravo se iz toga nesaglednog užestručnog iskustva i daje u nauci stručan odgovor, ali – pošto je ipak reč o starini jezika – vazda u nadi da smo tačno zaključili i kazali. U ovom slučaju, odgovor glasi da je reč o starom srpskom imenu *Slavoč*, pri čemu je data i jedna nova etimologija toponima *Užice*, od reči **užice*, starinske umanjeice od *uže* u dodatnom, starinskom značenju „uže oko struka, pojas“, i to u geografskom smislu „mali meandar“. Zašto se odgovor neetimologa ponekad *toliko* razlikuje od odgovora struke? Mislim da nam na ovo značajno pitanje vrlo zgodno mogu da odgovore preporuke – preduslovi koje za ozbiljno bavljenje onomastikom i

toponomastikom daje naš vodeći etimolog, akademik Loma (SANU), u svome radu *Toponomastika kao izazov*:

- 1) Što potpunija dokumentovanost imenâ kojima se bavimo. To podrazumeva dijalektološki verno zabeležene njihove žive oblike, akcentovane i u raznim padežima, kao i zbir ranijih pomena, počev od najstarijeg poznatog. Od koristi u svojstvu posrednih pokazatelja mogu biti i neki vanjezički podaci, kao što je izgled objekata, uvid u lokalnu istoriju, arheološka evidencija, narodna predanja vezana za mesto i njegovo ime, a takođe najuži toponomastički kontekst (npr. eventualno postojanje imena u susedstvu obrazovanih na isti način kao ono koje je predmet razmatranja, koja sa njim stoje u nekoj semantičkoj opoziciji).
- 2) Dobro poznavanje svih jezika i dijalekata odraženih u toponimiji šireg područja, i to ne samo na sinhronoj ravni, nego u istorijskoj perspektivi, sa posebnim težištem na razvoju glasovnog sistema, leksike, tvorbe i deklinacije.
- 3) Dobar uvid u toponimiju datog i njemu geografski bliskih i(li) srodnih dijalekata i jezika, koji uključuje svest o za nju specifičnim fonetskim, morfološkim i semantičkim pojavam i zakonitostima, kao i poznavanje karakterističnih toponimskih tipova i formacija.
- 4) Dobar uvid u istorijsku geografiju datog područja, sve do najranijih raspoloživih izvora, i sposobnost kritičkog korišćenja starih i stranih zapisa imena. Ovi zahtevi su univerzalnog karaktera i postavljaju se pred toponomastičara, kako u Srbiji, tako i. svuda širom sveta. (Loma, 2001, str. 18–19).

LITERATURA:

- Aleksić, R, Vuković, J. i Hraste, M. (1960). *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Belić, A. (1969). *Fonetika*. Beograd: Naučna knjiga.
- Bošković, R. (2000). *Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika*. Beograd: Trebnik.
- Smičiklas, T. (ur.) (1911). *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae IX*, Zagreb: JAZU.
- Stipišić, J. (ur.) (1981). *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae XVII*, Zagreb: JAZU.
- Dinić, M. (1957). *Iz dubrovačkog arhiva I*. Beograd: Naučno delo.
- Dinić, M. (1967). *Iz dubrovačkog arhiva III*. Beograd: Naučno delo.
- Đerić, V. (1914). *O srpskom imenu po zapadnijem krajevima našega naroda*. Beograd: Štamparija D. Obradović.
- Fond *Diversa Cancellariae*, Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska.
- Gluhak, A. (1993). *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Grković, M. (1977). *Rečnik ličnih imena kod Srba*. Beograd: Vuk Karadžić.
- Ivić, P. (1991). *Izabrani ogleđi II*. Niš: Prosveta.
- Ivšić, S. (1970). *Slavenska poređbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Janković, N. (9. oktobar 2017). Užice na savet akademika dobilo Sklavkov plato. *Novosti*, str 23.
- Jireček, C. (1904). Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters II. *Denkschriften des KAW 49*, Wien: Carl Gerold's Sohn, str. 1–80.
- Kostrenčić, M, Gortan, V. i Herkov, Z. (1973). *Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije*. Zagreb: JAZU.
- Kovačević, N. (9. oktobar 2017). Užičani dobili „Sklavkov plato“. *Danas*, str. 23.
- Titovo Užice. (1970). [karta]. 1:25000. Beograd: VGI.
- Kukuljević Sakcinski, I. (ur.). (1868). *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku IX*. Zagreb: Društvo za jugoslavensku povjesnicu i starine.

- Kurtović, E. (2010). Doberko Marinić, poslanik bosanskog kralja Stjepana Tomaša. U: M. Karamatić (ur.), *Stoljeća Kraljeve Sutjeske* (str. 91–104). Sarajevo: Franjevačka teologija.
- Kuzović, D. (2018). Urbanistička istorija lokacije Trga partizana od 16. veka do 1961. godine. *Tehnika – naše građevinarstvo* 72, 195–202.
- Loma, A. (2007). Etimološki podaci o imenima mesta. U: Detelić, M. *Epski gradovi – leksikon*. Beograd: SANU.
- Loma, A. (2013). *Toponimija Banjske hrisovulje*. Beograd: SANU.
- Loma, Aleksandar (2001). Toponomastika kao izazov. *Književnost i jezik XLVIII* (1–2), 9–20.
- Monumenta Ragusina. Libri reformationum I* (1879–1897). (1879). Zagreb: JAZU.
- Monumenta Ragusina. Libri reformationum II* (1879–1897). (1882). Zagreb: JAZU.
- Monumenta Ragusina. Libri reformationum III* (1879–1897). (1895). Zagreb: JAZU.
- Gelcich, G. (1896). *Monumenta Ragusina. Libri reformationum IV* (1879–1897). Zagreb: JAZU.
- Gelcich, G. (1897). *Monumenta Ragusina. Libri reformationum V* (1879–1897). Zagreb: JAZU.
- Lučić, J. (1984). *Spisi dubrovačke kancelarije II*. Zagreb: JAZU.
- Lučić, J. (1988). *Spisi dubrovačke kancelarije III*. Zagreb: JAZU.
- Ljubić, Š. (1868). *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike I*. Zagreb: JAZU.
- Ljubić, Š. (1872). *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike III*. Zagreb: JAZU.
- Ljubić, Š. (1874). *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike IV*. Zagreb: JAZU.
- Maksimović, M. i Vojnović, M. (2017). Putne veze Užica sa Polimljem i Podrinjem (14–17. v.). *Užički zbornik* 41, 39–72.
- Novak, V. (1952). *Latinska paleografija*. Beograd: Naučna knjiga.
- Piper, P. i Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.

- Pižurica, M, Pešikan, M. i Jerković, J. (2010). *Pravopis srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Pucić, M. (1858). *Spomenici srbski od 1395. do 1423*. Beograd: Knjigopečatnja Knjažestva srpskog.
- Rešetar, M. (1894). *Antologija dubrovačke lirike*, Beograd: SKZ.
- Simović, Lj. (2002). *Užice sa vranama*. Beograd: Stubovi kulture.
- Skok, P. (1934). *Dolazak Slovena na Mediteran*. Split: Jadranska straža.
- Skok, P. (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika III*, Zagreb: JAZU.
- Slovar' cerkovno-slavjanskogo i ruskogo jazyka IV* [Rečnik crkvenoslovenskog i ruskog jezika]. (1847). Sankt Peterburg: IAN.
- Sophocles, E. A. (1900). *Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods*. New York: Ch. Scribner's sons.
- Sreznevskij, I. I. (1912). *Materialy dlja slovarja drevne-ruskago jazyka III*. Sankt Peterburg: IAN.
- Stefanović-Karadžić, V. (1898). *Srpski rječnik*. Beograd: Štamparija Kraljevine Srbije.
- Stevanović, M. (1986). *Savremeni srpskohrvatski jezik I*. Beograd: Naučna knjiga.
- Stevanović, M. i dr. (1967). *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika II*. Novi Sad: Matica srpska; Zagreb: Matica hrvatska.
- Stevanović, M. i dr. (1971). *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika IV*. Novi Sad: Matica srpska).
- Stevanović, M. i dr. (1973). *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika V*. Novi Sad: Matica srpska).
- Stevanović, M. i dr. (1976). *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika VI*. Novi Sad: Matica srpska).
- Šimunović, P. (1985). *Naša prezimena*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Šipka, M. (2010). *Pravopisni rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Tadić, J. (1935). *Pisma i uputstva Dubrovačke republike I*, Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Tomović, G. (1989). Srednji vek: od kasne antike do kraja XII veka. U: D. Milić (ur.) *Istorija Titovog Užica I (do 1918)* (117–163). Beograd: Istorijski institut, Titovo Užice: Narodni muzej.

V. L. (26. septembar 2017). Slavko i Mila se razveli nakon sedam vekova: trg u Užicu poneo ime po ‘najstarijem’ sugrađaninu. *Blic*, str. 12.

Veljković, Ž. (30. januar 2009). Otkud ž u Užice?. *Užička nedelja*, str. 22.

Vujanić, M. i dr. (2011). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.

Z. G. (6. oktobar 2017). I istoričari protiv imena „Sklavkov plato“. *Užička nedelja*, str. 9.

ŽARKO B. VELJKOVIĆ

IS IT “SKLAVKO” OR SLAVOČ, UŽICA OR UŽICE?

Summary: The city government of Užice named the small square in front of the Town Hall *Sklavko's Square* and inaugurated it on 9 October 2017, on the anniversary of the first mention of Užice in historical sources. Namely, “Sklavko” was the first inhabitant of Užice mentioned, along with his native Užice, in historical sources – in a loan certificate made in Ragusa (Dubrovnik) on 9 October 1329, which states “Mila, wife of ‘Sklavko’ from Užice”. The Serbian name “*Sklavko*” is not found in the comprehensive *Dictionary of Serbian personal names (Rečnik ličnih imena kod Srba)*, and neither is any name, male or female, beginning with *Skl-*. The historical record itself was composed in Medieval Latin, stating: *Mila, uxor de Sclavoco de Usiça*, “Mila, wife of Slavoč, from the place named *Užica*”; it is noticeable at first glance that the masculine name *Sclavocus* was misinterpreted by overseeing the middle *-o-*, i.e. the Serbian suffix *-oč* (in Lat. *-ocus/-oçus/-oç/-ocius/-otius/-oçius/-ozius*), e.g. **Bratoç, Dobroçus/Dobroçus/Dobroç/Dobrocius/Dobroçius/Dobrozius, Marocus/*Maroç, Radocius* stand for *Bratoč, Dobroč, Maroč, Radoč*, while the Serbian suffix *-ko* (alone or as a part of complex suffixes) is marked by the Latin *-cus/-chus/-g[c]hus/-icus/-ichus/-igchus*, for instance, *Bratcus/Braticus, Dobercus/Doberchus, Marcus/Marchus, Radcus/Radichus* stand for *Bratko, Dobrko, Marko, Radko*. Also, the name *Slavko*, as well as the patronym/surname *Slavković* derived from it, are written as *Slavcus/Slavchus* and *Slavcovich (Slafcovich)*. The name *Sclavocus* was written with *-Scl-* because Medieval Latin usually inserted the consonant *k* in the root of the Slavic words *Словѣнин* and *словѣньскѣ(ѣь)*, as well as in the root of all Old Serbian and Serbian words derived from them, and wrote (while replacing the Slavic *o* with the vowel *a*) *Sclav-*, emulating Medieval Greek orthography (and pronunciation). This is due to the fact that Medieval Greek constantly inserted the consonants θ or κ in the aforementioned root in order to make pronunciation easier, and wrote (while replacing

the Slavic *o* with the vowel *α*) $\Sigma\theta\lambda\alpha\beta$ - and $\Sigma\kappa\lambda\alpha\beta$ - ($\Sigma\kappa\lambda\alpha\nu$ -), respectively. In the same manner, Medieval Latin inserted the consonant *k* in the root of the Old (Chakavian) Croatian and (Chakavian) Croatian (as well as Old Serbian and Serbian) word *slava*, and wrote equally *sclav*-. Therefore, for the sake of precision, the name of the square in front of Užice Town Hall should be altered from *Sklavko's Square* (*Sklavkov plato*) to *Slavoč's square* (*Slavočev plato*), and the name 'Sklavko' to *Slavoč*. The first mention of Užice in historical sources, stating *Užica* in plural, has also been scrutinized, as well as the etymology of this toponym. *Užica* meant “the area in which there are several items named **užice*”. Also, **užice* is the old diminutive of the word *uže*, “rope” in the additional, antiquated meaning of “rope around the waist, belt”, which can also denote a “little meander” in geographic terms. Namely, in the area of The Old Town of Užice, i.e. the area from the Fortress of Užice onwards, the Đetinja River has several little meanders (Serb. **užica*) and because of this phenomenon the whole area got the name *Užica*, and so did the inhabited place, later fortress, and the town which sprung in it.

Key words: Užice, Sklavko's Square (*Sklavkov plato*), name *Slavoč* (*Sclavocus*), *Užica* (*Usiça*), **užice* „little meander”, the Đetinja River.

Datum prijema: 21.8.2019.

Datum ispravki: 30.11.2019.

Datum odobrenja: 6.12.2019.